

Centrum Ochrony Mokradeł

ul. Żwirki i Wigury 101 lok. 1.135, 02-089 Warszawa

tel. 737 333 736, e-mail: cmok@bagna.pl, www.bagna.pl

Centrum Ochrony Mokradeł

Sprawozdanie merytoryczne z działalności w 2025 roku

Warszawa, kwiecień 2026 roku

1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ STATUTOWA.....	3
Ochrona najcenniejszych torfowisk w Polsce.....	3
Działania zmierzające do ponownego uwodnienia osuszonych torfowisk oraz upowszechniania rolnictwa bagiennego.....	4
Działania edukacyjne i rzecznicze w celu zwiększenia skuteczności ochrony oraz odtwarzania siedlisk i gatunków mokradłowych w Polsce.....	6
Działania zmierzające do ograniczenia wydobycia torfu w Polsce.....	7
2. EDUKACJA PRZYRODNICZA.....	8
Światowy Dzień Mokradeł – obchody warszawskie.....	8
Światowy Dzień Mokradeł – obchody lubelskie.....	9
Pakt dla Mokradeł w Poznaniu.....	10
Warsaw Climate Talks.....	12
Liczenie żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym.....	12
Wystawa Chrońmy Mokradła.....	14
Strona Bagna.pl.....	14
Facebook.....	14
YouTube.....	16
LinkedIn.....	17
Patronite.....	17
Filmy, artykuły, wywiady, publikacje i wystąpienia popularyzujące wiedzę o mokradłach.....	18
Nagrody i wyróżnienia.....	23
3. CZYNNA OCHRONA PRZYRODY.....	24
Murawa kserotermiczna na Górze Sosnówce koło Chęcin.....	24
Murawy kserotermiczne w Mielniku.....	25
Mechowisko w Zelwie.....	26
4. REALIZOWANE PROJEKTY.....	26
WaterLANDS.....	26
PaluWise.....	26
Projekty z Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych.....	27
ELSP Yotvingia.....	30
5. INTERWENCJE PRZYRODNICZE.....	30
Biuro Interwencji Bagiennych.....	30
Stary Stręczyn.....	32
Katastrofa ekologiczna we Wkrze.....	33
Zimna Woda.....	33
Inne.....	34
6. UDZIAŁ W KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH.....	34
7. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA.....	35
8. WSPÓŁPRACA.....	36
Koalicja 10%.....	36
Wetlands International Europe.....	36
„Rezerваты przyrody – czas na comeback!”.....	37
Współpraca z firmą Cumulus.....	37
Współpraca z European Climate Foundation.....	38

1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ STATUTOWA

Ochrona najcenniejszych torfowisk w Polsce

Biorąc pod uwagę nasiloną skalę różnego rodzaju antropogenicznych ingerencji na najcenniejszych torfowiskach, takich jak zbędne czy nadmiernie intensywne koszenie, w tym w celu uzyskania dopłat rolnych, lub przejmowanie pod zabudowę, **Centrum Ochrony Mokradeł prowadzi działania na rzecz ochrony biernej najcenniejszych, najlepiej zachowanych torfowisk.** Większość mechanizmów zarządzania działaniami w ochronie przyrody (plany zadań ochronnych na obszarach Natura 2000, dopłaty rolno-środowiskowo-klimatyczne) wspiera działania czynne (koszenie, odkrzaczanie), nie dając możliwości wskazania obszarów do ochrony biernej traktowanej tam jako priorytet.

W roku 2025 kontynuowaliśmy działania, mające na celu uświadomienie urzędnikom i praktykom konieczności objęcia ochroną bierną najcenniejszych torfowisk. Realizowaliśmy to m.in. w ramach działań Koalicji 10% (więcej w części **Koalicja 10%**).

Dzięki darowiźnie przekazanej Stowarzyszeniu przez firmę **Acini** w maju zakupiliśmy 5 działek w Dolinie Rospudy o łącznej pow. 2,15 ha. W październiku kupiliśmy kolejną działkę o pow. 0,53 ha dzięki współpracy w ramach programu **InPost For Cities**.

Obecnie, w Dolinie Rospudy mamy już wykupionych **trzynaście działek o łącznej powierzchni 6,33 ha**. Te grunty to nasz wkład w budowę społecznego rezerwatu na jednym z najlepiej zachowanych torfowisk niskich Europy.

Dzięki listopadowej akcji Green Friday zorganizowanej przez firmę **Cumulus** pod hasłem **Swamp It Up** (więcej w części **Współpraca z firmą Cumulus**) mamy zapewnione środki na wykup **następnych 3 ha torfowiska**.

Wykupy gruntów w Dolinie Rospudy są możliwe dzięki współpracy z biznesem oraz darowiznom celowym od indywidualnych darczyńców, w tym tych pochodzących z 1,5% podatku ze wskazanym celem szczegółowym “ochrona cennych przyrodniczo bagien”.

Współpracujemy z Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Białymstoku w celu włączenia do **rezerwatu przyrody Dolina Rospudy im. prof. Aleksandra Sokołowskiego** działek zakupionych przez Centrum Ochrony Mokradeł i Klub Przyrodników. Podobnie sama rzeka Rospuda, stanowiąca grunt Skarbu Państwa, powinna zostać włączona w obszar rezerwatu, żeby zapewnić ochronę całego funkcjonalnie powiązanego ekosystemu.

Działania zmierzające do ponownego uwodnienia osuszonych torfowisk oraz upowszechniania rolnictwa bagiennego

W 2025 roku kontynuowaliśmy współpracę z firmą AECO na rzecz zwiększenia skali odtwarzania osuszonych torfowisk w Polsce w celu redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz odtworzenia innych świadczonych przez bagna usług ekosystemowych. W ramach tej współpracy wyznaczyliśmy następujące obiekty przeznaczone do ponownego uwodnienia:

- **Grzebsk** – podpisany list intencyjny,
- **Ustka** – podpisany list intencyjny,
- **Juchowo** – podpisany list intencyjny,
- **Lubogoszcz** – wysłany list intencyjny, właściciele gruntu nie podjęli jeszcze decyzji,
- **Silnowo** – wysłany list intencyjny, właściciel gruntu nie zdecydował się na współpracę.

Ponadto, wyznaczyliśmy **26 potencjalnych powierzchni do ponownego uwodnienia** na podstawie położenia przepompowni w rejonie wrocławskim, poznańskim i bydgoskim. Dla tych powierzchni opracowaliśmy wstępną dokumentację GIS.

Projekt pilotażowy nadal jest w fazie planowania z uwagi na opóźnienia po stronie właściciela i zarządcy. W raportowanym okresie wstępnej analizie poddaliśmy 20 obiektów, z których 19 zaliczyliśmy do torfowisk nadających się do potencjalnego ponownego uwodnienia. Kontynuowaliśmy działania dotyczące obiektów w Juchowie, Szuszałewie i Grzebsku. Projekt w Szuszałewie został przełożony w czasie z uwagi na jego skomplikowany charakter. **Juchowo** nadal jest w fazie podpisywania umowy.

W **Grzebsku** zakończyliśmy prace terenowe oraz kameralne: opis roślinności i miąższości torfu, zaplanowane zostały działania poprawiające uwodnienie terenu, zakres oddziaływania projektu oraz oszacowanie redukcji emisji. Przeprowadziliśmy wstępne rozmowy z właścicielami gruntów oraz z organami odpowiedzialnymi za gospodarkę wodną w regionie. Aktualnie jest to najbardziej zaawansowany projekt, o powierzchni około 700 ha.

Obszar w okolicach **Ustki** okazał się zbyt silnie uwodniony, zatem nienadający się do włączenia do programu AECO. Jednak w jego pobliżu znaleźliśmy obszar spełniający wymogi programu, którego właściciele są wstępnie zainteresowani współpracą. W sezonie wegetacyjnym wykonaliśmy analizę roślinności, a jesienią rozpoczęliśmy badania miąższości

torfu. Ponadto, poddaliśmy analizie dwa obszary w otulinie parku narodowego, gdzie również pierwsi właściciele wyrazili chęć współpracy.

W lutym przeprowadziliśmy kilka spotkań stacjonarnych nt. temat możliwości i warunków udziału rolników w projektach ponownego uwadniania torfowisk finansowanego ze środków prywatnych, skierowanych do doradców rolniczych z powiatu szczecińskiego, a 10 marca szkolenie online dla doradców z Zachodniopomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

W kwietniu wzięliśmy udział w wywiadzie eksperckim w ramach prowadzonych przez **Carbon Gap** badań potencjału i perspektywy wdrożenia na większą skalę różnych metod usuwania dwutlenku węgla (*Carbon Dioxide Removal, CDR*) w Polsce, promując ponowne uwodnienie torfowisk. Badania służyły uwzględnieniu perspektywy różnorodnych interesariuszy w kształtowaniu polityki CDR.

Dzięki finansowaniu z **European Climate Foundation** prowadziliśmy też działania komunikacyjne i rzecznicze na temat rolnictwa bagiennego. Opublikowaliśmy informację prasową oraz serię postów na ten temat. Weszliśmy w dialog z przedstawicielami rolników, w tym z Prezesem Krajowej Rady Izb Rolniczych, m. in. na konferencji „EUROPA – czas transformacji. Polscy rolnicy liderami zielonych zmian” oraz w panelach dyskusyjnych podczas **Warsaw Climate Talks** oraz **Laboratorium Przeciwdziałania Dezinformacji**. Promowaliśmy też wysoki potencjał paludikultury dla biogospodarki w trakcie **Circular Week 2025**.

Wzięliśmy także udział w warsztatach roboczych towarzyszących tworzeniu unijnych ram certyfikacji trwałego pochłaniania dwutlenku węgla, technik węglochłonnych oraz składowania dwutlenku węgla w produktach (*Carbon Removal Certification Framework, CRCF*), w szczególności metodyki dotyczącej ponownego uwadniania torfowisk. Monitorujemy ten proces we współpracy z **Wetlands International Europe**.

Również we współpracy z Wetlands International Europe przygotowaliśmy i złożyliśmy **uwagi w konsultacjach dotyczących pakietu uproszczeń Wspólnej Polityki Rolnej**, głównie na temat ryzyk związanych z osłabieniem mechanizmu warunkowości oraz normy GAEC 2, której celem jest ochrona torfowisk użytkowanych rolniczo. Uczestniczyliśmy też w przygotowaniu założeń polityki **“Protecting farmers by protecting nature. Preserving wetlands under the Common Agricultural Policy”** na temat ochrony torfowisk we Wspólnej Polityce Rolnej i podpisaliśmy **wspólne oświadczenie organizacji pozarządowych w sprawie pakietów uproszczeń dotyczących rolnictwa i żywności w UE**.

W lutym rozpoczął się finansowany z programu Horyzont Europa **projekt PaluWise**, w którym jesteśmy partnerem, a którego celem jest założenie demonstracyjnych upraw bagiennych, rozwój łańcuchów wartości dla produktów pochodzących z paludikultury i przygotowanie rekomendacji w celu upowszechniania rolnictwa bagiennego w Europie.

Zakończyliśmy prace nad ekspertyzą dla firmy **Żywiec Zdrój**, mającą na celu weryfikację możliwości ponownego uwodnienia wytypowanych osuszonych torfowisk w gminie Mirosławiec. W miarę dostępności finansowania, planujemy przystąpienie do działań terenowych.

Otrzymaliśmy również środki od indywidualnego darczyńcy oraz z **Europejskiej Sieci Centrów Nauki i Muzeów ECSITE** na ponowne uwodnienie niewielkich osuszonych torfowisk na obszarach chronionych. Działania przeprowadzimy w 2026 roku we współpracy z dwoma **parkami krajobrazowymi: Welskim oraz Mazurskim**.

Działania edukacyjne i rzecznicze w celu zwiększenia skuteczności ochrony oraz odtwarzania siedlisk i gatunków mokradłowych w Polsce

Na początku lutego zorganizowaliśmy warsztaty pn. **“Jak skutecznie chronić i odtwarzać siedliska i gatunki mokradłowe w Polsce”**, w których uczestniczyli m.in. przedstawiciele prawie wszystkich Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska. Wnioski ze spotkania będą podstawą do dalszych rozmów z decydentami nt. koniecznych zmian legislacyjnych.

Podczas dwudniowych warsztatów poruszyliśmy z uczestnikami szereg teoretycznych i praktycznych zagadnień związanych z ochroną obszarów wodno-błotnych i ich specyfiką. Z jednej strony omówiliśmy bariery prawne, instytucjonalne i techniczne, spowalniające wdrażanie w Polsce ochrony i odtwarzania siedlisk i gatunków chronionych, z drugiej strony wymieniliśmy się dobrymi praktykami.

Zajęcia poprowadzili eksperci-praktycy z Centrum Ochrony Mokradeł (Jan Kucharzyk, Urszula Biereźnoj-Bazille i Łukasz Kozub) i Klubu Przyrodników (Paweł Pawlaczyk), z których każdy wniósł inną perspektywę do omawianych problemów.

Najważniejszym elementem spotkania były dyskusje, podczas których przedstawiciele poszczególnych urzędów i organizacji mogli podzielić się zarówno przykładami porażek w ochronie mokradeł, z których możemy się uczyć, jak i wymienić sukcesami, z których można i należy czerpać wzorce na przyszłość. Wydarzenie pozwoliło uczestnikom

i uczestniczkom nie tylko na zdobycie dodatkowej, szczegółowej wiedzy nt. ochrony mokradeł, ale też na nawiązanie kontaktów, które w przyszłości zaowocują lepszym przepływem informacji i współpracą.

Wymiernym efektem warsztatów jest **dokument z ich podsumowaniem i rekomendacjami**. Odnosi się on zarówno bezpośrednio do metod ochrony torfowisk (w tym ich monitoringu), jak i aspektów formalnych, administracyjnych, techniczno-organizacyjnych czy związanych z finansowaniem. W drugiej części dokumentu zawarte zostały postulaty dotyczące zagadnień prawnych i potrzebnych zmian legislacyjnych.

W najbliższym czasie planujemy zainteresować kierownictwo kluczowych instytucji państwowych, przede wszystkim Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, zidentyfikowanymi w trakcie warsztatów problemami. Zależy nam na wspólnym opracowaniu sposobów ich rozwiązania, zaczynając od tych wyzwań, z którymi najszybciej i najskuteczniej można się zmierzyć. Gorąco liczymy na pozytywną współpracę dla dobra rodzimej przyrody!

Warsztaty zostały sfinansowane dzięki grantowi z **European Climate Foundation**.

Działania zmierzające do ograniczenia wydobycia torfu w Polsce

W kwietniu opublikowaliśmy na naszej stronie artykuł przygotowany przez Alicję Mińczuk, Magdę Galus, Christinę Selz i Asię Gornię, pt. **“Beztorfowe podłoża ogrodnicze – przyjazna przyrodzie alternatywa dla miłośników roślin”**, zawierający zestawienie 40 podłoży ogrodniczych bez torfu dostępnych na polskim rynku. Lista zawiera dokładny skład produktów oraz informację o ich dostępności w sklepach stacjonarnych. W samym tekście poruszona została tematyka wpływu decyzji konsumenckich na degradację torfowisk w związku z wydobyciem torfu na cele ogrodnicze – od ziemi doniczkowej w naszych domach, przez okrywy torfowe do uprawy pieczarek, po podłoża ogrodnicze wykorzystywane w wielkoskalowych uprawach szklarniowych. Artykuł miał do tej pory ponad 5 tysięcy odsłon, zaś towarzyszący mu **post na Facebooku**, gdzie w komentarzach można znaleźć polecenia i oceny poszczególnych produktów, został wyświetlony ponad 6 tysięcy razy.

2. EDUKACJA PRZYRODNICZA

Światowy Dzień Mokradeł – obchody warszawskie

Organizowane przez Centrum Ochrony Mokradeł warszawskie obchody Światowego Dnia Mokradeł odbyły się w sobotę, 1 lutego na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego. Temat wiodący brzmiał **“Bagna dla naszej wspólnej przyszłości.”**

Program wydarzenia obejmował wykłady, debatę, pokaz filmu i stoiska:

- **Mokradła dla naszej przyszłości, my dla przyszłości mokradeł. Wprowadzenie do tematu WWD 2025.** Wiktor Kotowski, ekolog torfowisk z Wydziału Biologii UW, członek zarządu Centrum Ochrony Mokradeł
- **Mokradłowe relacje – nieoczywistość tradycji, estetyka i perspektywy.** Małgorzata Owczarska, antropolożka kultury i etnografka z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego. Kierowniczka projektu pt.: „Doświadczenie nadmiaru, braku i zrównoważonej obecności wody. Studium w nurcie błękitnej antropologii”
- **Podsumowanie pracy Sekretariatu Konwencji Ramsarskiej w Polsce w 2024 roku.** Sylwia Gawrońska, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
- **Co w bagnach piszczy? Bagienny przegląd wydarzeń 2024 roku.** Łukasz Kozub, botanik z Wydziału Biologii UW, przewodniczący zarządu Centrum Ochrony Mokradeł
- **Król Bóbr. Architekt Przyszłości.** Andrzej Czech, doktor biologii środowiskowej, właściciel proprzyrodniczego gospodarstwa rolnego, członek Państwowej Rady Ochrony Przyrody
- **Czy powołanie Sobiborskiego Parku Narodowego pozwoli na skuteczniejszą ochronę jednych z najcenniejszych obszarów bagiennych na terenie kraju?** Bartłomiej Woźniak, ekolog i ornitolog z Instytutu Nauk Leśnych SGGW, członek grupy badawczej Sobibór, autor projektu powołania parku narodowego na terenie Lasów Sobiborskich
- **Wrózenie z torfu, czyli bagienne utopie i dystopie – dyskusja panelowa.** Udział wzięli: Marta Jermaczek-Sitak – biolożka, edukatorka przyrodnicza, propagatorka

życia w harmonii z przyrodą, Andrzej Gąsiorowski – prawnik, bloger, aktywista klimatyczno-ekologiczny, założyciel fundacji Fota4Climate, Jan Kucharzyk – biolog z Centrum Ochrony Mokradeł, ekspert w zakresie zagrożonych gatunków roślin bagiennych oraz prelegentki i prelegenci. Dyskusję prowadził Wiktor Kotowski

- Prezentacja filmu pt. “Magie der Moore” (Magia torfowisk) i dyskusja o filmie

W **Bazarze Idei Bagiennych** uczestniczyli: Stowarzyszenie Miej Kulturę Chroń Naturę z Ciechanowa, Koło Gospodyń Wiejskich “Pęciczanki” z gminy Michałowice, Daniel Petryczkiewicz – Brat Potok, Mała, Towarzystwo Przyjaciół Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, Towarzystwo dla Natury i Człowieka, Grupa Zakole, Stowarzyszenie Nasz Bóbr, Nikola Góral z UAM w Poznaniu, Anita Murawska z Wydziału Biologii UW, Studenckie Koło Naukowe UW dla Klimatu, Centrum Ochrony Mokradeł.

Wydarzenie poprowadziła Monika Łaskawska-Wolszczak. W obchodach wzięło udział ok. **150 gości**.

W niedzielę, 2 lutego odbył się **spacer wokół torfowiska Białe Błota** i innych torfowisk w okolicach Wołomina, który poprowadził Łukasz Kozub. W wycieczce wzięło udział ok. **100 osób**.

Organizację warszawskich obchodów Dnia Mokradeł zawdzięczamy Piotrkowi Chibowskiemu.

Światowy Dzień Mokradeł – obchody lubelskie

Objęliśmy patronatem i aktywnie włączyliśmy się w lubelską odsłonę **obchodów Światowego Dnia Mokradeł** zorganizowaną 31 stycznia w Okunince na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim pod hasłem „**Przyszłość sobiborskich mokradeł**”. Kolejny raz, obok oficjalnego hasła wybrzmiał ważny i aktualny lokalny temat przewodni, który nawiązywał bezpośrednio do coraz wyraźniej zarysowującej się idei utworzenia Sobiborskiego Parku Narodowego (dzięki m.in. zaangażowaniu Krzysztofa Gorczycy z Towarzystwa dla Natury i Człowieka oraz Bartłomieja Woźniaka i Patrycji Woźniak z Grupy Badawczej Sobibór – autorów **konceptji Parku**). Konferencja i debata, współorganizowane przez Instytut Nauk o Ziemi i Środowisku oraz Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych, z udziałem partnerów – Starostwa Powiatowego we Włodawie, Nadleśnictwa Sobibór oraz Centrum Badań Zmian Klimatu i Środowiska UMCS zgromadziły

ok. **70 uczestników**. W gronie przedstawicieli środowiska naukowego, instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody i środowiska, organów administracji publicznej, NGO-sów i mieszkańców terenu rozmawialiśmy o stanie i wyzwaniach ochrony torfowisk Polesia Zachodniego, w szczególności w jego wschodniej, “sobiborskiej” części. W trakcie konferencji poruszone zostały kluczowe tematy dotyczące m.in. ekologii, ochrony i odtwarzania sobiborskich mokradeł, ale także aspekty społeczne i walory kulturowe regionu. Uczestnicy dyskutowali o stanie torfowisk, wpływie zmian klimatycznych, a także o monitoringu przyrodniczym i działaniach ochronnych prowadzonych w Lasach Sobiborskich. Ze strony naszego stowarzyszenia wyniki własnych badań mokradeł Polesia przedstawili Jan Kucharzyk (*Stan zachowania torfowisk polskiego Polesia*) i Magda Suchora (*Jezioro Płotyczne – wyjątkowe archiwum wiedzy o przeszłości lasów sobiborskich*). Bardzo ważnym efektem debaty było przychylne przyjęcie i wsparcie idei utworzenia parku narodowego przez panelistów, w szczególności władze samorządowe powiatu włodawskiego. A pozytywne efekty dyskusji Bartłomiej Woźniak i Jan Kucharzyk przenieśli na warszawskie obchody WWD, gdzie sobiborska tematyka znalazła swoją kontynuację.

Organizację lubelskich obchodów Dnia Mokradeł zawdzięczamy Magdzie Suchorze.

Pakt dla Mokradeł w Poznaniu

W dniach 3-5 lutego, z okazji 54. rocznicy podpisania Konwencji Ramsarskiej, na Wydziale Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbył się **Pakt dla Mokradeł 2025**, czyli ogólnopolska, interdyscyplinarna konferencja naukowa poświęcona problematyce mokradeł, torfowisk i terenów podmokłych. W wydarzeniu uczestniczyło **ponad 360 osób**, którym zarówno zawodowo, jak i prywatnie bliska jest szeroko rozumiana ochrona mokradeł.

Uczestnicy konferencji reprezentowali szerokie spektrum instytucji naukowych, administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych, w tym **uczelnie i instytuty badawcze** (m.in. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Gdański, Politechnikę Poznańską, Polską Akademię Nauk, Uniwersytet Szczeciński), **administrację rządową i samorządową** (m.in. Ministerstwo Klimatu, Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, Lasy Państwowe, Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, parki narodowe i krajobrazowe, urzędy konserwatorskie) oraz **fundacje i stowarzyszenia**, w tym Ogólnopolskie

Towarzystwo Ochrony Ptaków i Centrum Ochrony Mokradeł (byliśmy partnerem wydarzenia).

Program konferencji obejmował referaty plenarne, sesje tematyczne prowadzone równolegle, dwie sesje posterowe, dwa panele dyskusyjne oraz wyjazd terenowy. Łącznie wygłoszono **84 referaty** oraz zaprezentowano **39 posterów**. Tematyka wystąpień dotyczyła m.in. ochrony i renaturyzacji mokradeł, funkcjonowania torfowisk w warunkach zmian klimatu, hydrologii i biogeochemii ekosystemów podmokłych, monitoringu środowiska, zastosowań GIS i teledetekcji, roli mokradeł w retencji wody oraz ich znaczenia jako paleoarchiwów zmian środowiskowych i kulturowych.

Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom paleoekologicznym, archeologicznym i historycznym, ukazując mokradła – a zwłaszcza torfowiska – jako unikatowe archiwa relacji człowiek–środowisko, dokumentujące zarówno zmiany klimatyczne, jak i długofalowe oddziaływanie działalności ludzkiej od pradziejów po czasy współczesne.

Istotnym elementem konferencji było przyjęcie wspólnej **deklaracji konferencyjnej**. Uczestnicy podkreślili w niej, że zgodnie z definicją Konwencji Ramsarskiej mokradła obejmują szeroką gamę ekosystemów wodno-błotnych, których prawidłowe funkcjonowanie ma kluczowe znaczenie dla ograniczania skutków antropogenicznych zmian klimatu, przeciwdziałania suszom, powodziom oraz zdarzeniom ekstremalnym. W deklaracji zwrócono uwagę na skalę degradacji mokradeł – w tym torfowisk – w Europie i w Polsce, co prowadzi do utraty bioróżnorodności oraz przekształcania tych ekosystemów z pochłaniaczy w emitery dwutlenku węgla.

Sygnatariusze deklaracji podkreślili konieczność współdziałania administracji publicznej, środowiska naukowego, organizacji pozarządowych i sektora prywatnego na rzecz ochrony i odtwarzania mokradeł. Wskazano m.in. na potrzebę uznania mokradeł za kluczowy element adaptacji do zmian klimatu, rozwijania paludikultury, ograniczenia wydobycia i wykorzystania torfu, wzmocnienia ram prawnych i finansowych dla renaturyzacji, prowadzenia skutecznego monitoringu oraz edukacji społeczeństwa. Szczególnie zaakcentowano znaczenie torfowisk jako archiwów archeologicznych, historycznych i paleoekologicznych, podkreślając, że ochrona mokradeł stanowi jednocześnie działanie na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, tożsamości narodowej oraz – coraz częściej wskazywanej – obronności kraju.

Konferencję uzupełniła **wycieczka terenowa na torfowisko Rzecin**, gdzie zaprezentowano badania paleoekologiczne, eksperymentalne i monitoringowe, **oraz do Soboty**, gdzie przedstawiono interdyscyplinarne badania megalitycznych grobowców kultury pucharów lejkowatych w kontekście środowiska bagiennego.

Konferencja „Pakt dla Mokradeł 2025” potwierdziła kluczową rolę mokradeł jako ekosystemów o znaczeniu przyrodniczym, klimatycznym i kulturowym oraz stworzyła ważną platformę dialogu i współpracy pomiędzy nauką, administracją i praktyką ochrony przyrody w obliczu postępującego kryzysu klimatycznego.

Za organizację Paktu dla Mokradeł odpowiadał Mariusz Lamentowicz.

Warsaw Climate Talks

W Ambasadzie Niemiec w Warszawie, 18 września odbyła się trzecia edycja spotkań z cyklu **Warsaw Climate Talks**. Tym razem tematem było rolnictwo: **“Odtworzone mokradła – potencjał dla innowacyjnego rolnictwa i redukcji emisji”**. Centrum Ochrony Mokradeł było współorganizatorem wydarzenia, Wiktor Kotowski wygłosił krótki wykład wstępny, a Monika Łaskawska-Wolszczak i Aleksandra Leszczyńska pełniły funkcję moderatorek dwóch paneli, o tematach odpowiednio **“Ścieżki działania w zakresie ponownego nawodnienia mokradeł”** i **“Ponowne nawodnienie mokradeł: praktyczne doświadczenia i rozwiązania techniczne”**. Rozmowy w dużej mierze dotyczyły paludikultury, która w Niemczech jest praktykowana na dużo większą skalę niż w Polsce, są jednak problemy regulacyjne, które utrudniają funkcjonowanie tego rodzaju rolnictwa w warunkach rynkowych. Była to okazja do wymiany wartościowych doświadczeń między urzędnikami i praktykami z obu krajów.

Liczenie żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym

XVII Akcja Liczenia Żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym (MPK) odbyła się w sobotę 15 marca i po raz kolejny zorganizował ją wolontaryjnie Michał Kryciński. Poniżej zamieszczamy relację Michała z akcji.

“Powróćmy na moment do tego zimnego poranka dnia 15. marca, kiedy wspólnie choć z różnych miejsc nasłuchiwaaliśmy żurawi przy zachodzącym księżycu w pełni i wschodzącym słońcu.

Po połączeniu waszych raportów doliczyłem się **17 par lęgowych**, których przybliżone lokalizacje zaznaczyłem na mapie. Rok wcześniej mieliśmy 34 pary, a dwa lata temu 24. Można więc zauważyć mini trend spadkowy. Jedną z przyczyn niższego wyniku w tym roku jest mniejsza liczba liczących osób i nieobsadzenie siedmiu z moich tradycyjnych punktów. Jednak znacznie istotniejszym powodem wydaje się być susza. Wiele z was donosiło mi o niej oraz o wrażeniu, że żurawie są cichsze niż poprzednio. Dużo wody było jedynie w okolicach wieży obserwacyjnej i kładek w centralnej części Bagna Całowanie. To zasługa bobrów i ich rozbudowanego systemu tam, którym można się dokładnie przyjrzeć z drogi prowadzącej do stawów. Pozostała część Całowania wysycha, co dla żurawi oznacza brutalną utratę siedlisk lęgowych. Trochę lepiej wygląda sytuacja we wschodniej części naszego obszaru liczeń. Pas bagienek od Bagna Bocianowskiego po Rezerwat Czarci Dół to śródlęgowe mokradła w zagłębieniach terenu, które wysychają wolniej. W każdym z nich była w tym roku para żurawi (na Bocianowskim nawet dwie).

Konsultowałem się w tym roku z Marcinem Polakiem, który bada wędrówki poleskich żurawi. Uświadomił mi dwie rzeczy. Po pierwsze, że żurawie, które przez ostatnie kilkadziesiąt lat odbudowywały swoją liczebność w Polsce, osiągnęły już kilka lat temu stan wysycenia siedlisk lęgowych. Nasza krajowa populacja ustabilizowała się na poziomie niecałych 30 tysięcy par i już nie rośnie, a nawet zagraża jej ponowny spadek w związku ze zmianami klimatu i suszą. Po drugie, że wyniki naszej akcji od samego początku są najprawdopodobniej przeszacowane. Dlaczego? Bo wśród żurawi jest spora frakcja ptaków nie rozmnażających się. Odzywają się godowo, ale nie budują gniazd. Do tego Marcin donosił mi o wyjątkowo smutnych tegorocznych obserwacjach z Lubelszczyzny: *ten sezon wydaje się wyjątkowy ze względu na dramatyczną suszę. We wtorek sprawdziliśmy 8 zeszłorocznych miejsc gniazdowych i w 7 rewirach nie było żurawi ani gniazd! Torfowiska są suche jak pieprz, a żurawie nie zbudują platformy bez otaczającej jej wody.*

Dlatego te 17 punktów, które zaznaczyłem na mapie, należy traktować bardziej jako obserwacje par dnia 15 marca 2025 roku, a niekoniecznie lokalizacje gniazd.

W obliczu suszy polecam wspieranie CMoku w jego działaniach na rzecz mokradeł. Pamiętajmy też o bobrach i ich dobroczynnym wpływie na wilgotność siedlisk.

Bardzo wam dziękuję za udział w tegorocznej akcji. Załączam zdjęcie spotkanej wydry autorstwa Piotra i Magdaleny Mastalerz oraz zdjęcie trzech par żurawi autorstwa Anny Nalazek. Dostałem jeszcze informacje o innych ciekawych spotkaniach: odzywał się wodnik (ptak mokradeł i trzcinowisk), było sporo łosi, gęsi, stadko kuropatw.”

Wystawa Chrońmy Mokradła

Od 13 listopada 2025 roku do końca stycznia 2026 roku wystawa **Chrońmy Mokradła!** była eksponowana w **Wawerskim Centrum Kultury** w ramach projektu edukacji przyrodniczej dla młodzieży. Wykład inauguracyjny pt. **“Ile warte są mokradła?”** wygłosił Wiktor Kotowski.

Przez resztę roku wystawa zdobiła korytarze Centrum Nauk Biologiczno-Chemicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz siedzibę Stowarzyszenia, gdzie tradycyjnie odpoczywa pomiędzy podróżami.

Strona Bagna.pl

W 2025 roku stronę internetową bagna.pl odwiedziły **44 tys. użytkowników**. Najwięcej wizyt na stronie zarejestrowaliśmy w pierwszym półroczu, w tym standardowo przez kilka dni poprzedzających Światowy Dzień Mokradeł. Podobnie jak w zeszłym roku, przeważali nowi użytkownicy. Większość użytkowników wchodziła na stronę z lokalizacji w Polsce. Użytkownicy pochodzili z ponad 2000 miejscowości, najczęściej z Warszawy, Poznania, Krakowa, Wrocławia, Katowic, Gdańska, Łodzi, Lublina, Szczecina, a także z Bydgoszczy, Białegostoku, Morąga, Kielc, Olsztyna, Rzeszowa, Gdyni, Gliwic, Proszkowa, Częstochowy, Torunia, Zielonej Góry, Radomia, Płocka i innych.

Większość użytkowników ogląda stronę przez krótki czas (średni czas trwania sesji to 1 minuta) i odnajduje stronę poprzez wyszukiwarki (*organic search*). Wskaźniki przywiązania użytkowników do strony nie są wysokie. Najczęściej odwiedzane podstrony to: **Aktualności**, **Centrum Ochrony Mokradeł** oraz **strony z bagienną poezją**.

Facebook

W 2025 roku nastąpił przyrost liczby obserwatorów profilu Stowarzyszenia o 1.580 osób. **Liczba osób obserwujących nasz profil wyniosła pod koniec 2025 roku 11.002 osoby.**

Łączna liczba wyświetleń materiałów zamieszczanych na profilu CMok na Facebooku w ciągu roku wyniosła **1.100.116** (dla porównania rok wcześniej 425.559). Aktywność osób odwiedzających profil wzrosła o 19,6% w stosunku do roku 2024.

Materiały o największym zasięgu w 2025 roku to:

- **Post o katastrofie ekologicznej w rzece Wkrze** – najbardziej popularnym postem w ciągu roku okazał się ten nawiązujący do znajdującego się na naszej **stronie** artykułu przygotowanego przez Magdę Galus i Ewę Jabłońską, dotyczącego wielkoskalowego przekształcania łąk torfowych w pola orne w tym wyjątkowo suchym roku, a także dementującego pojawiające się w mediach informacje (publikacja: 21 sierpnia, 82.006 wyświetleń, 40.200 widzów, łączna aktywność: 3.936, w tym 343 reakcje, 24 komentarze, 270 udostępnień, 1.752 kliknięcia w post);
- **LASU BAGIENNEGO NIE CHRONI SIĘ KOPIĄC ROWY** – drugi w kolejności post to oświadczenie w kontekście podjętej przez nas interwencji w związku z ochroną łągu nad Nidą poprzez pogłębianie starych i kopanie nowych rowów melioracyjnych przez Świętokrzysko-Nadnidziański Zespół Parków Krajobrazowych (publikacja: 23 grudnia, 56.437 wyświetleń, 37.870 widzów, łączna aktywność: 4.061, w tym 641 reakcji, 202 komentarze, 57 udostępnień, 2.862 kliknięcia w post);
- **Szczęśliwego Dnia Mokradel!!!** – jako trzecia na podium uplasowała się spontaniczna relacja zdjęciowa autorstwa Wiktora Kotowskiego z wycieczki na Białe Błota zorganizowanej w ramach obchodów Dnia Mokradel. Tytuł posta to cała jego treść, do tego 5 zdjęć przedstawiających uczestników wycieczki (publikacja: 2 lutego, 41.698 wyświetleń, łączna aktywność: 3.354, w tym 654 reakcje, 42 komentarze, 16 udostępnień, 2.400 kliknięć w post);
- **Skandaliczny obstrukcjonizm RDOŚ w Lublinie** – miejsce czwarte zajmuje post interwencyjny Janka Kucharzyka ws. Starego Stręczyna (publikacja: 6 marca, 30.020 wyświetleń, łączna aktywność: 2.332, w tym 218 reakcji, 62 komentarze, 78 udostępnień, 1.348 kliknięć w post);
- **Rekrutujemy Zespół do 5-letniego międzynarodowego projektu LIFE SUPER EU** – ostatni post w naszym TOP 5 minionego roku to ogłoszenie rekrutacyjne do projektu “Scaling Up PEatland Restoration in EUrope” (publikacja: 14 lipca, 28.226 wyświetleń, łączna aktywność: 1.611, w tym 123 reakcje, 9 komentarzy, 42 udostępnienia, 1.228 kliknięć w post).

Podobnie jak w poprzednich latach, cały zasięg wpisów był spontaniczny – Stowarzyszenie nie wykupiło płatnej promocji.

W 2025 roku na profilu bagna.pl na Facebooku **opublikowaliśmy równo 200 wpisów**, **utworzyliśmy 7 wydarzeń** oraz **2 wydarzenia współorganizowaliśmy**:

- **relacja online z obchodów Światowego Dnia Mokradeł**,
- **wycieczkę na Białe Błota w Wołominie**,
- akcje czynnej ochrony przyrody: muraw kserotermicznych na górze Sosnówce w Chęcinach (akcja **wiosenna** i **jesienna**) oraz w **Mielniku**, czynna ochrona **mechowiska nad jeziorem Zelwa**,
- **XVII liczenie żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym**,
- wykład Piotra Chibowskiego **“W głąb torfowiska – 10 metrów gęstej, nierozłożonej wiedzy | Festiwal Wody – Jesteśmy Wodą”** – wydarzenie współorganizowane z Gniazdem – Centrum Aktywizmu Klimatycznego,
- **Pakt dla Mokradeł** – wydarzenie współorganizowane z Instytutem Geoekologii i Geoinformacji UAM, Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu, Wydziałem Archeologii UAM i Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Poprzez wiadomości prywatne skontaktowało się z nami 47 osób. Większość z nich dotyczyła organizowanych przez nas wydarzeń oraz prośb o poradę w sprawie interwencji wobec niszczenia mokradeł.

Pod koniec roku ustawiliśmy w Messengerze automatyczny responder: *Dziękujemy za wiadomość! Staramy się spędzać jak najmniej czasu na Facebooku, a jak najwięcej działając na rzecz mokradeł, więc prosimy, wyślij tę wiadomość mailem na adres: cmok@bagna.pl. Jeśli wiadomość dotyczy interwencji w sprawie niszczenia mokradeł, prześlij ją na adres: interwencje@bagna.pl. W sprawach pilnych zadzwoń pod numer 737 333 736. Pozdrawiamy, Zespół Centrum Ochrony Mokradeł.*

YouTube

Rok 2025 był piątym rokiem działania naszej rzeki informacji (bo przecież nie kanału!) na platformie YouTube. Na naszym profilu zamieściliśmy 12 filmów (w tym kilka nagrań z lat poprzednich, które do tej pory dostępne były tylko na naszym Facebooku jako nagrania live, ale ze względu na nową politykę Facebooka zostały usunięte) – poniżej znajduje się TOP5 najpopularniejszych filmów z roku 2025:

1. **Czym jest pło i jak powstaje?**, w którym Jan Kucharzyk opowiada o jeziorach dystroficznych i zachęca do przekazywania 1,5% podatku na CMok (506 wyświetleń, 16 polubień, 2 komentarze, +6 subskrybentów)
2. **Chroń z nami bogactwo mokradeł! Wrzuć 1,5% podatku w bagno** (240 wyświetleń, 6 polubień, +1 subskrybent)
3. **Wiktor Kotowski o interwencjach przyrodniczych w obronie ginących mokradeł** (119 wyświetleń, 6 polubień, +1 subskrybent)
4. **Konferencja prasowa: obszar Ramsar Poleski Park Narodowy a plany budowy kopalni węgla kamiennego** (104 wyświetlenia, 3 polubienia)
5. **Chrońmy wodę chroniąc mokradła – debata | obchody Światowego Dnia Mokradeł, 2 lutego 2021** (102 wyświetlenia, 4 polubienia, 4 komentarze, +1 subskrybent)

Profil Centrum Ochrony Mokradeł na YouTube ma obecnie **241 subskrybentów** (w 2025 roku przybyło nam 39 nowych) i **10,8 tys. wyświetleń** (2,2 tys. nowych wyświetleń). Na naszym profilu znajduje się obecnie **49 filmów**.

LinkedIn

Profil CMok na LinkedInie cieszy się coraz większym zainteresowaniem i obecnie ma już **1.205 obserwujących** (wzrost o 363 osób od poprzedniego sprawozdania). Zachęcamy do obserwowania!

Patronite

Aby wesprzeć działalność prowadzonego przez nas **Biura Interwencji Bagiennych**, uruchomiliśmy **profil CMok na Patronite**. Aktualnie mamy **25 Patronek i Patronów**, wspierających nas kwotą **1.010 zł miesięcznie**. Za różne poziomy wsparcia Patroni otrzymują różnego rodzaju bonusy. Od wsparcia kwotą min. 50 zł miesięcznie nazwisko Patrona/Patronki jest publikowane na naszej dedykowanej stronie internetowej:

<https://www.bagna.pl/patronite>

Wszystkim wspierającym naszą pracę w ten czy inny sposób ogromnie dziękujemy i zachęcamy do przyłączenia się do Patronite'owej społeczności.

Filmy, artykuły, wywiady, publikacje i wystąpienia popularyzujące wiedzę o mokradłach

- 30 stycznia na portalu Nauka o klimacie został opublikowany wywiad z Mariuszem Lamentowiczem pt. **Polak badający wieloletnią zmarzlinę: „Realizm jest do bólu blisko fatalizmu”** o prowadzonych przez Mariusza badaniach
- 31 stycznia na portalu Teraz Środowisko ukazał się artykuł **Mokradła dla naszej wspólnej przyszłości. Światowy Dzień Mokradeł 2025** bazujący na naszej notatce prasowej
- 1 lutego Wiktor Kotowski był gościem **programu Zielona Dwójka** w Drugim Programie Polskiego Radia
- 3 lutego na stronie Polskiej Agencji Prasowej ukazał się **artykuł** z okazji Światowego Dnia Mokradeł z wypowiedziami Wiktora Kotowskiego
- 22 lutego na portalu Agronomist ukazał się artykuł **Paludikultura, czyli bagienne rolnictwo przyszłości** bazujący na naszej notatce prasowej
- 27 marca Magdalena Siemaszko reprezentowała CMok w Muzeum Sztuki Nowoczesnej podczas **spotkania sieciującego i dyskusji w ramach "Mokrych koalicji"** towarzyszącego wystawie Grupy Zakole w MSN "Czy złożyłabyś tu jaja?". Magdalena opowiadała m.in. o tym, jak w ramach projektu **Pamiętajmy o Mokradłach** wspierała lokalne działania aktywistyczne
- 10 kwietnia Wiktor Kotowski udzielił wywiadu portalowi Farmer.pl **“Na tej warunkowości powinno zależeć wszystkim rolnikom”**, w którym wyjaśniał, na czym polega ochrona torfowisk w ramach normy GAEC2 i dlaczego rolnicy nie powinni się jej bać
- 21 kwietnia: w PNAS został opublikowany artykuł naukowy pt. **Unbalanced social–ecological acceleration led to state formation failure in early medieval Poland**, którego współautorem jest Mariusz Lamentowicz. Z artykułu dowiedzieć się m.in. jak gwałtowne przekształcenia środowiska w IX i X wieku, interpretowane jako „rewolucja ekologiczna”, stanowiły podstawę dla formowania się struktur politycznych i wojskowych. Praca łączy dane paleoekologiczne z ustaleniami archeologii, historii oraz numizmatyki, oferując nowe spojrzenie na procesy towarzyszące powstawaniu pierwszych struktur państwowych na ziemiach polskich. Jak mówi o niej Mariusz: “Badania pozwoliły na uzyskanie unikatowego obrazu

dynamiki zmian krajobrazu i ekosystemów mokradeł pod wpływem działalności państwa Piastów”

- 22 kwietnia w Muzeum Sztuki Nowoczesnej miało miejsce **Czytanie torfu** z Magdą Suchorą – uczestnicy wydarzenia, wyposażeni w wiedzę i sprzęt (mikroskop i świder torfowy) oraz barwne próbki z różnych bagiennych środowisk, wraz z Magdą zanurzali się w tajemnicach przeszłości. Wydarzenie towarzyszyło wystawie Grupy Zakole w MSN "Czy złożyłabyś tu jaja?"
- 28 kwietnia Wiktor Kotowski reprezentował CMok na **spotkaniu z Jessiką Roswall**, Komisarz UE ds. środowiska, odporności wodnej i gospodarki obiegu zamkniętego
- 14 maja w Wyborcza.pl Poznań został opublikowany artykuł pt. **Zielona inwestycja po polsku. Wykopali dół w bagnie i zalali wodą** oparty na rozmowie z Mariuszem Lamentowiczem
- 18 maja w Next Gazeta.pl pojawił się artykuł pt. **Mają potężny problem z suszą. Od dekady. Jezioro Maltańskie coraz trudniej napelnić** oparty na rozmowie z Mariuszem Lamentowiczem
- 27 maja: w ramach cyklu “Przyrodniczy wtorek z ekspertką” Magda Galus poprowadziła w Służewskim Domu Kultury wykład pt. **“Dlaczego chronimy mokradła?”**
- 11 czerwca na portalu Zielone Wiadomości ukazał się artykuł **Paludikultura na torfowiskach: rolnictwo przyszłości zaczyna się na mokradłach** bazujący na naszej informacji prasowej
- 12 czerwca Wiktor Kotowski wygłosił wykład pt. **“Petlands Restoration in Europe – State of the Play, Perspectives, and National Defence Aspect”** w ramach **konferencji online** zorganizowanej przez OTOP wraz z partnerami z Ukrainy i Finlandii w ramach projektu **Rozwiązania oparte na przyrodzie w przywracaniu otwartych terenów podmokłych dla wsparcia różnorodności biologicznej, poprawy jakości wody i łagodzenia skutków zmian klimatu**
- 23 lipca: w czasopiśmie naukowym PLOS ONE ukazała się nowa publikacja współautorstwa Mariusza Lamentowicza pt. **“Climate and water-table levels regulate peat accumulation rates across Europe”** podsumowująca wyniki badań

nad tempem przyrastania torfu w 28 europejskich – wynika z niej, że najlepsze warunki dla wzrostu torfowisk to poziom wody około 5-10 cm pod powierzchnią

- 25-26 lipca Magda Suchora poprowadziła wraz z dr. Jarosławem Pietrucukiem **dwudniowe warsztaty w Poleskim Parku Narodowym Różnorodność niejedno ma imię: bioróżnorodność i georóżnorodność**; w ramach wykładów i zajęć praktycznych, prowadzący wędrowali z uczestnikami przez spleje i czahary, oraz dzielili się z wiedzą dosłownie „wyciągniętą z bagien”
- 29 lipca w ramach cyklu “Przyrodniczy wtorek z ekspertką” Nikola Góral poprowadziła w Służewskim Domu Kultury wykład pt. **Niepewna przyszłość ważek torfowiskowych w Polsce**
- 31 lipca Monika Łaskawska-Wolszczak, Ola Leszczyńska i Wiktor Kotowski wzięli udział w wydarzeniu **Innovation is Nature** skierowanym dla młodych przedsiębiorców, start-upów i studentów. Wygłosili prezentacje na temat mokradeł, emisji gazów cieplarnianych z torfowisk oraz paludikultury i wzięli udział w panelu dyskusyjnym “Business challenges in the face of the climate crisis”
- 26 sierpnia na portalu Politico ukazał się artykuł **From Kyiv to the Suwałki Gap, bogs return as Europe’s defensive shield** z wypowiedziami Wiktora Kotowskiego
- 31 sierpnia Wiktor Kotowski był gościem **programu telewizyjnego TVP World** i wypowiadał się na temat potencjału obronnego bagien i Zielonej Tarczy Wschód
- we wrześniu Mariusz Lamentowicz wystąpił w dwóch odcinkach cyklu edukacyjnego pt. **Bagna mają moc**, promującego działania małej retencji realizowane w ramach projektów CKPŚ (więcej w części **Projekty z CKPŚ**):
 - **#4 Jak rozpoznać zdrowe torfowisko**
 - **#5 Badania monitoringowe w ochronie mokradeł**
- od września do listopada w mediach społecznościowych publikowane były materiały wideo w ramach kampanii **#PeatlandsMatter** z udziałem Oli Leszczyńskiej
- 7 września na portalu The Telegraph ukazał się artykuł **Europe’s new defensive plan will literally bog down Russia’s tanks** z wypowiedziami Wiktora Kotowskiego

- 17-20 września w ramach **festiwalu mokradłowego "Bagnowisko"** Łukasz Kozub wygłosił wykład o roli mokradeł w środowisku; festiwal zorganizowany został w ramach projektu „Lasy dla mokradeł” (więcej w części **Projekty z CKPŚ**)
- 22 września na portalu Defence24com ukazał się artykuł **Bogs on guard of Europe. New NATO weapon** z wypowiedziami Wiktora Kotowskiego
- 23-26 września Ola Leszczyńska, Magda Suchora i Wiktor Kotowski wzięli udział w konferencji **RRR2025 – Renewable Resources from Wet and Rewetted Peatlands** zorganizowanej przez Greifswald Mire Centre i dotyczącej wykorzystania roślin pochodzących z rolnictwa bagiennego (paludikultury)
- 30 września Piotr Chibowski wygłosił wykład pt. **W głąb torfowiska – 10 metrów gęstej, nierozłożonej wiedzy** w Centrum Aktywizmu Klimatycznego Gniazdo w ramach Festiwalu Wody
- 2 października Wiktor Kotowski wziął udział w **panelu dyskusyjnym pt. "Rolnictwo i klimat"** podczas konferencji **PRECOP** w Katowicach. Rozmowa pokazała, jak bardzo potrzebne są zrozumienie źródeł zmian klimatu, bazowanie na faktach oraz dialog. Zderzenie perspektywy przemysłu mleczarskiego i hodowli bydła mięsnego z ochroną torfowisk okazało się bardzo mocną bazą do dyskusji. W końcu większość polskich bagien osuszono właśnie na potrzeby hodowli krów
- 3 listopada Ola Leszczyńska wzięła udział w dyskusji panelowej podczas wydarzenia **Circular Bioeconomy as Key for Biodiversity and Resilience** organizowanego w Ambasadzie Francji w Warszawie w ramach obchodów **Circular Week 2025**
- 13 listopada Wiktor Kotowski poprowadził wykład pt. **"Ile warte są mokradła?"** w ramach Kawiarni Naukowej w Wawerskim Centrum Kultury
- 15 listopada Piotr Chibowski wygłosił **wykład o Zakolu Wawerskim i wziął udział w dyskusji w ramach wystawy i panelu o polityce klimatycznej Warszawy**, zorganizowanych przez stowarzyszenie Miasto Jest Nasze w Centrum Aktywizmu Klimatycznego Gniazdo
- 17 listopada Instytut Dendrologii PAN opublikował na YouTube filmy edukacyjne z udziałem Mariusza Lamentowicza: **Różnorodność biologiczna. Torfowiska, Różnorodność biologiczna. Mokradła**

- 25 listopada Ola Leszczyńska wzięła udział w panelu dyskusyjnym „Lasy, wilki, Zielony Ład i wiatraki na wojnie informacyjnej. Sztuka konstruktywnego dialogu w czasach polaryzacji społecznej” podczas **pierwszego Laboratorium Przeciwdziałania Dezinformacji** organizowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Ponadto, w 2025 roku:

- dzięki wyprawie na torfowisko w Rzecinie k. Poznania z Mariuszem Lamentowiczem i lekturze publikacji Wiktora Kotowskiego powstał jeden z rozdziałów najnowszej książki Katarzyny Boni "Którędy do wyjścia?", stanowiącej osobistą opowieść o życiu w cieniu katastrofy klimatycznej
- opublikowaliśmy w social mediach cykl postów o paludikulturze autorstwa Oli Leszczyńskiej:
 - **Susza rolnicza a rolnictwo bagienne**
 - **Rolnictwo bagienne jako alternatywa dla zmeliorowanych łąk i pastwisk**
 - **Hans Voigt – niemiecki rolnik paludikulturowy, który sianem ze swoich łąk turzycowych zasila bioelektrownię w Malchin i dostarcza energię do 500 gospodarstw**
 - **Jakie rośliny można uprawiać w warunkach bagiennych?**
 - **Palka wodna i sposoby jej wykorzystania**
 - **Sprzęt wykorzystywany w paludikulturze**
 - **Zmiany konieczne do upowszechnienia paludikultury**
- opublikowaliśmy w social mediach autorski cykl postów Nikoli Góral o ważkach (i nie tylko!), opatrzonych grafikami autorki:
 - **Specjalistka od małych oczek – miedziopierś północna**
 - **Zwycięzca w świecie suszy – żagnica południowa**
 - **Co to za ważka na naszych koszulkach przygotowanych z okazji Dnia Mokradel? – iglica mała**
 - **Łątka ozdobna**
 - **Ważki i lasy – szklarnik leśny, żagnica sina, żagnica wielka, straszki: syberyjska i pospolita**

- Larwy ważek – lecicha pospolita, gadziogłówka pospolita, zalotka splaszczona
- Chrząszcze wodne vs ważki
- Władcy toni wodnej – toniaki i kreślinki
- **Szymon Świącicki** zmontował cykl krótkich filmów edukacyjnych i zachęcających do przekazania 1,5% podatku na Centrum Ochrony Mokradeł:
 - welnianka pochwowata – narrator: Jan Kucharzyk, zdjęcia: Jan Kucharzyk, Ewa Jabłońska i Maciej Szczygielski
 - rosiczka okrąglolistna – w filmie wystąpił Jan Kucharzyk, zdjęcia: Jan Kucharzyk, Monika Łaskawska-Wolszczak
 - Chroń z nami bogactwo mokradeł! – zdjęcia: Jan Kucharzyk
 - Janek opowiada o Ślepych Jeziorkach pod Augustowem – zdjęcia: Jan Kucharzyk, Monika Łaskawska-Wolszczak
 - Wiktor Kotowski zachęca do wsparcia CMok w prowadzonych przez nas interwencjach przyrodniczych – zdjęcia: Ewa Jabłońska
 - Izabela Jaszczuk, Jan Kucharzyk, Wiktor Kotowski i Łukasz Kozub mówią o tym, na co najpilniej potrzebujemy aktualnie środków z 1,5% podatku – zdjęcia: Wiktor Kotowski, Jan Kucharzyk

Nagrody i wyróżnienia

- 14 kwietnia **Łukasz Kozub** i **Wiktor Kotowski** otrzymali z rąk Ministry Klimatu i Środowiska Pauliny Hennig-Kloski oraz Głównego Konserwatora Przyrody Mikołaja Dorożały **Odznaki Honorowe za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Klimatu**
- w kwietniu podczas 42. Zjazdu Klubu Przyrodników **Wiktor Kotowski** został uhonorowany **Orlim Piórem** za działalność na rzecz ochrony przyrody
- w październiku **Wiktor Kotowski** został laureatem nagrody **Green Changer** w kategorii **Naukowiec/Naukowczyni**, wręczonej podczas trwającej konferencji **PRECOP** w Katowicach. Nagroda jest przyznawana za czynne działania na rzecz ochrony środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym

3. CZYNNA OCHRONA PRZYRODY

W 2025 roku zorganizowaliśmy **cztery akcje czynnej ochrony przyrody z udziałem wolontariuszy**: dwie (wiosną i jesienią) na murawie kserotermicznej na Górze Sosnówce koło Chęcin, jesienne wykaszanie niedojadów po wypasie owiec na murawach na Górze Piaszczanej oraz w zespole przyrodniczo-krajobrazowym Głogi w Mielniku, wykosiliśmy także mechowisko nad jeziorem Zelwa na Suwalszczyźnie. Działania związane z pracą wolontariuszy przy ochronie czynnej koordynowali Magda Galus, Christina Selz i Łukasz Kozub.

Murawa kserotermiczna na Górze Sosnówce koło Chęcin

Od lutego 2017 roku Stowarzyszenie dzierżawi od Skarbu Państwa działkę o powierzchni ponad 4 ha, położoną na terenie miasta Chęciny, w Górach Świętokrzyskich. Powierzchnię 3 ha zajmują jedne z najlepiej zachowanych w regionie muraw kserotermicznych. W ich obrębie występuje, prawdopodobnie czwarta pod względem liczebności w kraju, populacja wyjątkowo rzadkiego i zanikającego storczyka drobnokwiatowego.

W roku 2025 zorganizowaliśmy na Sosnówce **weekendową akcję ochrony czynnej**. Odbędzie się ona w dniach 8–9 marca. Od piątku do niedzieli w akcji wzięło udział 34 wolontariuszy CMok (ośmioro z nich stanowili nowi wolontariusze, którzy po raz pierwszy wzięli udział w organizowanej przez nas akcji). W trakcie prac skupiliśmy się na wykaszaniu murawy oraz wygrabianiu (także z fragmentów nieskoszonych) martwej materii organicznej.

W tym samym roku, zorganizowaliśmy także **jesienne koszenie uzupełniające**. W dniach 3-5 października grupa 18 wolontariuszy skosiła i wygrabiła część murawy, której nie udało nam się objąć zabiegami wiosną.

Wiosną 2024 udało nam się nawiązać **kontakt z lokalnym hodowcą owiec, który jest zainteresowany wypasaniem swoich zwierząt na Górze Sosnówce** (działki: 1531 i 1403) po usunięciu z nich drzew i krzewów. Minimalna powierzchnia pastwiska, przy której właściciel owiec zgodził się z nami współpracować, to 5 ha. Powierzchnię 3 ha murawy kserotermicznej w dobrym stanie mamy już na działce 1531, więc brakuje nam tylko 2 ha, by rozpocząć wypas. Po objęciu dzierżawionej przez nas murawy wypasem owiec moglibyśmy przekierować wysiłki wolontariuszy z koszenia murawy na małej Sosnówce (działka 1531) na odkrzaczanie kolejnych fragmentów murawy na dużej Sosnówce (działki 1403) będącej

własnością Gminy Chęciny, a docelowo przywrócić wypas owiec na obydwu działkach, co zapewniłoby tej murawie kserotermicznej najlepszą formę ochrony.

We wrześniu 2024 roku **podpisaliśmy z Gminą Chęciny umowę o współpracy** na rzecz ochrony cennych siedlisk przyrodniczych i gatunków znajdujących się na terenie gminy Chęciny, w szczególności siedlisk murawowych występujących w obszarze Natura 2000 Wzgórza Kielecko-Chęcińskie PLH260041 na Górze Sosnówce w granicach działki ewidencyjnej numer 1403, stanowiącej własność Gminy Chęciny.

W lipcu 2025 roku napisaliśmy wspólnie z Gminą Chęciny **wniosek do Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej** w Kielcach na usunięcie drzew i krzewów z pow. 1 ha murawy na działce nr 1403. Ze względu na regulamin naboru wnioskodawcą musiał być podmiot posiadający siedzibę w woj. świętokrzyskim, więc oficjalnie wniosek złożyła Gmina Chęciny.

W grudniu Łukasz Kozub, Jan Kucharzyk i Iwona Dembicz złożyli do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach **wniosek o utworzenie rezerwatu przyrody “Panińska Górka”** na dzierżawionych przez nas gruntach KOWR (działka nr 1531).

Murawy kserotermiczne w Mielniku

Sezon wypasu rozpoczęliśmy od zadbania o główne bohaterki czynnej ochrony mielnickich muraw kserotermicznych, czyli owce wrzosówki. Wraz z obecnym właścicielem stada, Wieśkiem Remeszem, który od lat współpracuje z nami na rzecz czynnej ochrony muraw, początkowo jako opiekun stada CMok w okresie poza sezonem, a od 2021 roku jako właściciel owiec, 5 kwietnia **otworzyliśmy salon piękności dla owiec**. Nasze wolontariuszki Ania Wiewiorowska, Christina Selz, Ola Leszczyńska i Magda Galus, wraz z Wieśkiem i jego córką Leną, przez całą sobotę – w zupełnie szalonej kwietniowej aurze – promieniach słońca, przerywanych zadymkami śnieżnymi, ostrym wiatrem, a nawet gradobiciem – przycinały i czyściły owcze kopytka, następnie malowały je smołą bukową oraz aplikowały zwierzętom środek na odrobaczanie i płyn przeciw kleszczom. Wszystko po to, aby owce były jak najwcześniej gotowe do wypasu na murawach.

Podczas **akcji jesiennej** (5-7 września) usunęliśmy odrosty krzewów z murawy na Górze Piaszczanej oraz wykosiliśmy niedojady po wypasie owiec na murawie w zespole przyrodniczo-krajobrazowym Głogi. W akcji wzięło udział 27 wolontariuszy, w tym

dwanaścioro po raz pierwszy (**relacja zdjęciowa**). Pierwszego dnia w terenie odwiedziła nas ekipa Polsat News.

Gmina Mielnik po raz kolejny wsparła nasze działania ochrony czynnej bezpłatnie udostępniając nam domki letniskowe w samorządowym ośrodku wypoczynkowym oraz usuwając zgromadzoną po akcji biomasę i zebrane śmieci.

Mechowisko w Zelwie

W dniach 19-21 września zorganizowaliśmy **akcję koszenia mechowiska nad jeziorem Zelwa**, będącego siedliskiem występowania m.in. skorpionowca brunatnawego (*Scorpidium scorpioides*) i mokradłosza żmijowatego (*Pseudocalliergon trifarium*), czy storczyka lipiennika Loesela (*Liparis loeselii*). Na torfowisko docieraliśmy wypożyczoną łódką i wpław, podziwiając po drodze łąki ramienicowe jeziora Zelwa. W akcji wzięło udział 15 wolontariuszy (czworo z nich czynnie chroniło z nami przyrodę po raz pierwszy). Wykosiliśmy trzcinę, usunęliśmy zarośla wierzbowe, zebraliśmy martwą biomasę i usunęliśmy ją z mechowiska (**relacja zdjęciowa**).

4. REALIZOWANE PROJEKTY

WaterLANDS

Stowarzyszenie uczestniczy w projekcie **WaterLANDS: Naturalne magazyny węgla dla klimatu, ludzi i przyrody** od 2021 roku. W związku z tym, że w latach ubiegłych zrealizowaliśmy większość zadań zaplanowanych w naszej części projektu, działania w roku 2025 ograniczyły się do udziału koordynatorki projektu, Ilony Biedroń, w zgromadzeniu ogólnym w Leeds (Wielka Brytania). Sfinalizowaliśmy także prace przy artykule podsumowującym wyniki analiz w WP5 pt. **Best practices in European wetland restoration: a review of manuals and guidelines**, który został finalnie opublikowany w SPRINGER NATURE Wetlands Ecology and Management.

PaluWise

W lutym, w fińskim mieście Oulu, oficjalnie rozpoczął się projekt **PaluWise: PALUdiculture DEMONstrations providing multi-actor approaches and recommendations towards large-scale deployment in the EU** finansowany z programu Horyzont Europa. Projekt będzie trwał 4,5 roku i jest realizowany przez konsorcjum 18 partnerów

z Polski, Finlandii, Holandii, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Litwy i Łotwy. Jego głównym celem jest opracowanie zaawansowanych rozwiązań na rzecz rolniczego wykorzystania ponownie uwodnionych torfowisk. Pozostałymi polskimi partnerami projektu są Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy, Uniwersytet Warszawski oraz VestaEco Sp. z o.o.

W ramach projektu na torfowisku Kuwasy w dolinie Biebrzy powstanie około 50-hektarowe paludikulturowe gospodarstwo demonstracyjne z uprawą turzycy zaostrojonej, z której będą wyprodukowane panele izolacyjne spełniające wymogi dla materiałów budowlanych. Centrum Ochrony Mokradeł jest odpowiedzialne za badania społeczno-ekonomiczne oraz zaangażowanie interesariuszy w ramach następujących pakietów zadań:

- WP1: Charakterystyka potencjału paludikultury w Unii Europejskiej: “rewetting”;
- WP5: Polityka, finanse, czynniki społeczno-ekonomiczne umożliwiające zwiększenie skali paludikultury.

Główne zadania projektowe zrealizowane w 2025 roku to przeprowadzenie przeglądu literatury pod kątem oceny społecznej-ekonomicznej akceptacji paludikultury, mapowanie polskich interesariuszy projektu oraz udział w warsztatach **4 Returns Framework** for Paludiculture dla obszarów demonstracyjnych PaluWise.

Projekty z Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych

W grudniu 2024 roku zostało podpisane porozumienie partnerskie pomiędzy Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych (CKPŚ) a CMok dotyczące pierwszego z projektów realizowanych wspólnie: **Lasy dla mokradeł – ochrona siedlisk hydrogenicznych na obszarach cennych przyrodniczo** w ramach Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS), współfinansowanego z Funduszu Spójności. Celem projektu jest zrealizowanie działań na rzecz ochrony mokradeł w Lasach Państwowych. Działania obejmują przede wszystkim: budowę zastawek lub zasypywanie rowów melioracyjnych, odkrzaczanie, koszenie, usuwanie gatunków inwazyjnych i tworzenie stref buforowych. Działania do projektu zgłosiło ponad 100 nadleśnictw. Zadaniem CMok jest weryfikacja zgłoszonych działań, przygotowanie rekomendacji dla nadleśnictw odnośnie ew. modyfikacji czy uzupełnień, a na późniejszym etapie udział w monitorowaniu wpływu realizowanych działań na stan siedlisk przyrodniczych.

Pozostałe dwa projekty, również w ramach programu FEnIKS, to:

- Kompleksowy projekt adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach nizinnych – kontynuacja
- Kompleksowy projekt adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich – kontynuacja

Realizacja wszystkich projektów rozpoczęła się w 2025 roku.

Przeprowadziliśmy wstępną weryfikację wszystkich działań zgłoszonych przez Nadleśnictwa do trzech ww. projektów. Było to ponad 2.000 pozycji w projekcie Lasy dla Mokradeł łącznie w 118 nadleśnictwach, około 700 działań w projekcie małej retencji nizinnej łącznie w 161 nadleśnictwach oraz 84 zdania w projekcie małej retencji górskiej łącznie w 27 nadleśnictwach. Przygotowaliśmy rekomendacje oraz przekazaliśmy je CKPŚ i zainteresowanym nadleśnictwom.

W ramach projektów prowadzimy także cykl warsztatów terenowych, przeznaczonych przede wszystkim dla leśników zaangażowanych w projekty, pod nazwą **HydroAkademia**. W czasie warsztatów eksperci z CMok prowadzą cały dzień prezentacje o mokradłach, ich znaczeniu, ochronie i zagrożeniach. Drugiego dnia warsztatów eksperci pokazują w terenie, jak działają mokradła oraz jak prowadzić działania ochronne. W roku 2025 odbyło się 5 takich warsztatów dla Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych Gdańsk i Szczecinek, Toruń i Olsztyn, Lublin i Radom, Poznań i Piła oraz Szczecin i Zielona Góra. Ponadto, zorganizowany został webinar dla osób, które nie mogły uczestniczyć w warsztatach stacjonarnych.

LIFE SUPER EU

We wrześniu 2025 roku rozpoczęliśmy realizację projektu **LIFE SUPER EU: Scaling Up PEatland Restoration in EUrope**, którego celem jest rozwiązanie problemów ograniczających zwiększenie skali odtwarzania torfowisk w Europie i ma wyjątkowy potencjał katalityczny. Wspólnie z partnerami odtworzymy torfowiska w siedmiu krajach UE na powierzchni 1.285 hektarów, co pozwoli uniknąć emisji 12.496 ton ekwiwalentu CO₂ rocznie. Zbudujemy zdolności organizacyjne do realizacji dużych projektów renaturyzacyjnych oraz zdywersyfikujemy źródła ich finansowania. Opracujemy nowe projekty renaturyzacji torfowisk w 15 krajach europejskich i stworzymy portfel projektów obejmujący 14.600 ha, który zostanie zaoferowany sektorowi prywatnemu do finansowania.

W ten sposób przyczynimy się do zmniejszenia ryzyka niewystarczających początkowych inwestycji w renaturyzację, dzieląc koszty między źródła publiczne i prywatne.

W ramach naszej części projektu odtworzymy 300 ha torfowisk nad jeziorem Łuknajno, aby uniknąć emisji rzędu 3 tys. ton ekwiwalentu CO₂ rocznie oraz wyszukamy i ocenimy wiele innych lokalizacji, tworząc podstawy do ich odtworzenia w przyszłości (w ramach naszej współpracy z AECO).

Koordynatorem projektu jest Naturschutzbund Deutschland (NABU). Centrum Ochrony Mokradeł jest jednym z 8 partnerów projektu z 7 krajów (Niemcy – AECO, Holandia – Eurosite, Łotwa – Rigaz Mezi, Belgia – Natuurpunt, Irlandia – Green Restoration Ireland, Polska – CMok i Litwa – Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondas). Koordynatorem projektu w CMok jest Julian Rudziński.

Projekt finansowany jest w 60% ze środków UE z programu LIFE. Całkowity koszt projektu w części realizowanej przez CMok to ok. 6.700.000 zł. Koniec realizacji projektu zaplanowany jest na sierpień 2030 roku (5 lat).

Do projektu zatrudniliśmy:

- Julka Rudzińskiego do koordynacji projektu i ponownego uwadniania torfowisk nad jeziorem Łuknajno,
- Marzenę Figielską do finansów i administracji,
- Kasię Patermann do komunikacji społecznej, monitoringu i administracji.

Ula Bierežnoj-Bazille, specjalistka ds. ponownego uwodnienia torfowisk, została zatrudniona w projekcie LIFE jako koordynatorka ds. skalowania efektów projektu (Upscaling Coordinator). Do projektu planujemy w kolejnym roku zatrudnić także osobę, która będzie odpowiedzialna za monitoring emisji gazów cieplarnianych z torfowisk.

W 2025 roku pracowaliśmy nad zbudowaniem i wdrożeniem zespołu projektowego, ułożeniem spraw finansowych i administracyjnych oraz uczestniczyliśmy w spotkaniach całego konsorcjum projektu.

Rozpoczęliśmy proces pozyskania dofinansowania z NFOŚiGW naszego wkładu własnego w wysokości 35% oraz aktywnie poszukujemy donorów, który pokryją nasz pozostały wkład własny do projektu w wysokości 5%.

Pod koniec listopada w Urwitałcie odbyło się spotkanie otwierające projekt z lokalnymi interesariuszami.

ELSP Yotvingia

We wrześniu otrzymaliśmy informację, że projekt Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (OTOP), w którym partnerami są CMok oraz BirdLife Europe and Central Asia, przeszedł do trzeciego (ostatniego) etapu wnioskowania o dofinansowanie w ramach Programu Ochrony Zagrożonych Krajobrazów i Obszarów Morskich (*Endangered Landscapes and Seascapes Programme*, **ELSP**). Przejście do trzeciego etapu z dużym prawdopodobieństwem oznacza otrzymanie grantu, po spełnieniu przez partnerów różnego rodzaju warunków i wypełnieniu odpowiednich dokumentów. W grudniu Łukasz Kozub i Magdalena Zadrąg, wraz z Małgorzatą Górską, która koordynuje ten projekt ze strony OTOP, wzięli udział w tygodniowych warsztatach, na których skupiali się na przygotowaniu niezbędnej dokumentacji i dalszym przygotowaniu projektu do rozpoczęcia jego realizacji.

Projekt nosi tytuł **Jaćwieskie bagna i lasy**. Jeśli otrzymamy ostatecznie dofinansowanie, rozpocznie się wiosną 2026 roku. Będzie się skupiać na terenach Doliny Biebrzy i Puszczy Augustowskiej. Projekt zakłada odtworzenie naturalnych warunków hydrologicznych torfowisk, usuwanie gatunków inwazyjnych roślin, wspieranie retencji wody przez bobry, poszerzanie obszarów chronionych, co poprawi warunki bytowania dla rzadkich gatunków, takich jak ryś, wilk czy wodniczka oraz szeroką współpracę z lokalnymi właścicielami i zarządcami gruntów. Inicjatywa łączy ochronę przyrody z rozwojem lokalnych społeczności, promując zrównoważone leśnictwo, rolnictwo i turystykę przyrodniczą. Wypracowane rozwiązania mają stać się modelem renaturyzacji możliwym do wdrażania w innych regionach Polski i Europy.

CMok w tym projekcie będzie odpowiadał za zaplanowanie działań odtworzeniowych oraz monitoring efektów odtwarzania.

5. INTERWENCJE PRZYRODNICZE

Biuro Interwencji Bagiennych

Biuro Interwencji Bagiennych (BIB), rozpoczęło swoją działalność 2 listopada, dzięki grantowi z Fundacji EFC w ramach Funduszu Obywatelskiego im. Ludwika i Henryka Wujców. W BIB zatrudnione są dwie ekspertki ds. interwencji przyrodniczych: Monika Sadowska na 0,5 etatu i Marta Kaźmierczak na 0,2 etatu. Z grantu finansowane jest

zatrudnienie ekspertki na 0,5 etatu na 7 miesięcy. Pozostałe środki, w tym na przedłużenie działalności BIB, pochodzą z **1,5% podatku** oraz z **Patronite**.

W czasie dwóch miesięcy działalności BIB:

- Wystąpiliśmy do 16 regionalnych dyrekcji ochrony środowiska (RDOŚ) z **wnioskiem o udzielenie informacji na temat interwencji podejmowanych przez RDOŚie w związku z łamaniem zakazów wobec gatunków chronionych roślin**. Do dnia 27.02.2026 odpowiedziało 8 RDOŚ: Kraków, Olsztyn, Opole (problemy techniczne z przekazaniem dokumentacji), Poznań, Rzeszów (przedłużenie terminu załatwienia sprawy, bez odpowiedzi), Szczecin, Warszawa, Wrocław. Część z nich wskazuje, że podejmowanie interwencji nie leży w zakresie ich obowiązków, za wyjątkiem art. 123 ustawy o ochronie przyrody (ust. 1 *Regionalny dyrektor ochrony środowiska dokonuje kontroli przestrzegania przepisów o ochronie przyrody w trakcie gospodarczego wykorzystania zasobów i składników przyrody przez jednostki organizacyjne oraz osoby prawne i fizyczne*), a ich rola obejmuje tylko przekazanie zgłoszenia do organów ścigania.
- **Udzieliliśmy 4 porad** odnośnie możliwości podjęcia dalszych kroków ws. następujących inwestycji, którym sprzeciwiają się okoliczni mieszkańcy:
 - Niebieskie Źródła – Tomaszów Mazowiecki – budowa drogi ekspresowej S12;
 - okolice Krakowa – budowa drogi ekspresowej S7;
 - Lipki Stare – budowa kurników;
 - Głusków – budowa 5 domów jednorodzinnych.
- **Podjęliśmy interwencję w sprawie zasypywania potorfii i degradacji siedliska 7210 Torfowiska nakredowe w okolicach Raciąża**, obejmującą:
 - a) wystąpienie do RDOŚ Warszawa o udostępnienie dokumentów na podstawie których sporządzono tymczasowe cele ochrony;
 - b) wystąpienie do RDOŚ Warszawa o udostępnienie informacji czy na terenie dokonywanych zniszczeń zostały wydane jakiekolwiek decyzje odstępujące od zakazów wobec gatunków chronionych roślin;
 - c) wystąpienie do Marszałka Województwa Mazowieckiego zgłaszające łamanie zakazów obowiązujących na terenie Nadwkrzańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

- Przeanalizowaliśmy projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (projekt druk nr 1839) i przygotowaliśmy uwagi do projektu oraz wpis na **stronę** i **social media** typu „call to action” zachęcający do zgłaszania uwag do projektu ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (projekt druk nr 1839).
- Wzięliśmy udział w przygotowaniu wniosku o dofinansowanie na dalsze działanie BIB z funduszy NOWEFIO.

Stary Stręczyn

W 2025 roku Centrum Ochrony Mokradeł kontynuowało działania interwencyjne związane ze zniszczeniem torfowiska niskiego w Starym Stręczynie poprzez wydobycie torfu.

W ramach postępowania szkodowego prowadzonego przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Lublinie, Jan Kucharzyk, Członek Zarządu Centrum Ochrony Mokradeł, podmiotu występującego na prawach strony w postępowaniu, miał jako reprezentant Stowarzyszenia uczestniczyć 4 marca w oględzinach terenowych organizowanych przez RDOŚ. Pomimo wcześniejszego zgłoszenia udziału, właściciel gruntu odmówił mu wstępu na teren działki, a obecni pracownicy RDOŚ w Lublinie nie podjęli skutecznych działań umożliwiających realizację praw strony. W rezultacie Janek został pozbawiony możliwości uczestniczenia w zasadniczej części oględzin i dopuszczony jedynie do odczytania protokołu po zakończeniu czynności. Odczytany dokument miał charakter lakoniczny i nie odnosił się do aktualnego stanu populacji gatunków chronionych, mimo że to właśnie ich zniszczenie stanowiło podstawę wszczęcia postępowania. **Relacja z oględzin.**

W 2025 roku potwierdzona została dalsza degradacja torfowiska, obejmująca zarówno poszerzenie obszaru wydobycia, jak i udrażnianie rowów odwadniających, co doprowadziło do całkowitego zniszczenia siedlisk gatunków chronionych zidentyfikowanych w 2023 roku.

Doświadczenia ze Starego Stręczyna zostały wykorzystane podczas ogólnopolskich warsztatów **“Jak skutecznie chronić i odtwarzać siedliska i gatunki mokradłowe w Polsce”**. Ich rezultatem były **rekomendacje** dotyczące usprawnienia procedur administracyjnych, które zamierzamy przedstawić kluczowym instytucjom państwowym.

Katastrofa ekologiczna we Wkrze

W związku z katastrofą ekologiczną, która miała miejsce w rzece Wkrze w sierpniu (śnięcie ryb i przyducha spowodowana prawdopodobnie spływem cząstek torfu z terenów rolniczych po ulewnych deszczach), opublikowaliśmy na naszej stronie wpis **“Oranie torfowisk a przyducha we Wkrze”**, którego autorki – Magda Galus i Ewa Jabłońska – zwróciły uwagę na szerszy problem, czyli wielkoskalowe przekształcanie łąk torfowych w pola orne. Przy okazji zdementowały pojawiające się w mediach informacje odnośnie fizyko-chemicznych mechanizmów, które mogły doprowadzić do katastrofy. Artykuł na stronie miał do tej pory ponad 1.500 odsłon, zaś związany z nim **post na Facebooku** był najczęściej wyświetlanym postem w 2025 roku (prawie 82 tys. wyświetleń) i dotarł do ponad 40 tys. osób.

Zimna Woda

W związku z prośbą mieszkańców miejscowości Kanie w gm. Michałowice (woj. mazowieckie) o wsparcie ich działań mających zapobiec budowie drogi wojewódzkiej (tzw. “Paszkowianki”) przez tereny ich i sąsiednich gmin, członkini Stowarzyszenia Paulina Dzierża włączyła się w część działań strażniczych i popularyzatorskich społeczności związanej z ochroną przyrody. W pierwszym kwartale 2025 roku przeprowadzona została wizja lokalna mokradeł na linii przebiegu planowanej trasy, a także przegląd dokumentacji projektowej (głównie raportu o oddziaływaniu na środowisko). Wykazały one głównie walory krajobrazowe, retencyjne oraz liczne ostoje bobra, które zostały zniszczone w lipcu podczas prac utrzymaniowych prowadzonych przez Wody Polskie. W związku z wcześniejszą rejestracją wszystkich tam bobrowych na rzece wiosną, w sierpniu i wrześniu wykonano dokumentację fotograficzną miejsc po tamach i przekazano ją mieszkańcom, którzy zgłosili sprawę do RDOŚ w Warszawie. Urząd nie podjął działań egzekucyjnych wobec wykonawcy prac.

Z okazji Światowego Dnia Mokradeł, Paulina poprowadziła wycieczkę na największe rozlewiska w dolinie Zimnej Wody, zorganizowaną przez Koło Gospodyń Wiejskich w Kaniach, w której wzięło udział ok. 100 osób.

Wsparcie dla mieszkańców odbywa się na bieżąco poprzez porady odnośnie możliwych kierunków działań zabezpieczających walory przyrodnicze dolin rzek Mrówki, Zimnej Wody i Utraty. Oprócz ww. działań, Paulina wykonała także ocenę walorów przyrodniczych przylegającego do Lasu Młochowskiego terenu otaczającego siedzibę Zespołu Pieśni i Tańca “Mazowsze” w Otrębusach, gdzie planowana jest budowa amfiteatru, oraz wsparła

mieszkańców w poszukiwaniach herpetologa, który mógłby włączyć się w akcję przenoszenia żab podczas ich migracji.

Inne

Członkowie Stowarzyszenia udzielali konsultacji za pośrednictwem wiadomości prywatnych wysyłanych na konto bagna.pl na Facebooku oraz drogą mailową w sprawach ochrony drobnych mokradeł, najczęściej położonych na gruntach prywatnych.

6. UDZIAŁ W KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH

W 2025 roku Centrum Ochrony Mokradeł zabrało głos w następujących konsultacjach społecznych:

- 23 stycznia w proteście przeciwko niezmiennie skandalicznie prowadzonemu planowaniu prac utrzymaniowych i całkowitemu ignorowaniu postulatów strony społecznej i przyrodników złożyliśmy **uwagi w ramach konsultacji społecznych Planów Utrzymania Wód (PUW)** stanowiące powtórzenie złożonych przez Ewę Jabłońską uwag do PUW z 2015 roku, a które pozostały wciąż aktualne; ponadto uwagi zawierały zestawienie tabelaryczne wskazujące na to, że na wszystkich rzekach, w których w 2015 roku wskazaliśmy bezzasadność i szkodliwość prac utrzymaniowych, zostały one znów zaplanowane w takim samym, a miejscami nawet szerszym, zakresie. Uwagi z 2015 roku Ewa przygotowała w ramach projektu **Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce**;
- 31 lipca złożyliśmy przygotowane we współpracy z Wetlands International Europe **uwagi w konsultacjach dotyczących pakietu uproszczeń Wspólnej Polityki Rolnej**;
- podpisaliśmy się pod **uwagami** złożonymi 30 września przez Stowarzyszenie Polska Zielona Sieć na temat planu działania na rzecz rozliczeniowych jednostek przyrodniczych (*nature credits*);
- 28 października złożyliśmy **uwagi do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw** oraz udostępniliśmy je na naszej stronie i zachęcaliśmy społeczeństwo do składania własnych uwag.

7. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Poniżej przedstawiamy zlecenia zewnętrzne, które w 2025 roku zrealizowało Centrum Ochrony Mokradeł:

1. **Wkład do raportu pt. “Peatland rewetting in Poland: climate relevance, experience to date and potential”** przygotowywanego przez firmę audytorsko-doradczą KPMG na zlecenie banku, który rozważa finansowanie projektów ponownego uwadniania torfowisk w Polsce. Nasze opracowanie zawierało m.in. charakterystykę polskich torfowisk, szacowany obszar, na którym są prowadzone działania związane z redukcją gazów cieplarnianych z torfowisk, osiągnięte rezultaty, opis potencjalnego obszaru do ponownego uwodnienia, stosowane praktyki i szacunkowe koszty.
2. Na zlecenie fundacji „Zapomniane” Michał Tyszkowski **wykonał ekspertyzę geobotaniczną na potrzeby upamiętnienia tak zwanych „płuczek”, czyli miejsc zawierających szczątki ludzkie na podmokłym terenie znajdującym się na obrzeżach byłego niemieckiego obozu zagłady Sobibór**. Zlecenie miało na celu opracowanie geobotaniczne fragmentów olsu i łągu w pobliżu muzeum obozu Sobibór w celu poszerzenia terenu upamiętnienia zagłady ludności żydowskiej o teren tzw. „płuczek”. Wynikiem opracowania było rozpoznanie zbiorowisk roślinnych i stosunków wodnych, a także propozycja zagospodarowania terenu poprzez usunięcie gatunków ekspansywnych i wprowadzenie na ich miejsce roślin, które utrzymają się w tym środowisku, a jednocześnie umożliwią utrzymanie tych miejsc w stanie umożliwiającym ich godne upamiętnienie.
3. **Przeprowadzenie zajęć i wykładów stacjonarnych o bio- i georóżnorodności w Poleskim Parku Narodowym**. W dniach 25-26 lipca członkini Stowarzyszenia Magda Suchora i dr Jarosław Pietruczuk wygłosili łącznie 6 wykładów i poprowadzili 9 godzin zajęć warsztatowych w ramach wydarzenia **Różnorodność niejedno ma imię: bioróżnorodność i georóżnorodność** na zlecenie Poleskiego Parku Narodowego w ramach realizacji projektu “Kampania edukacyjno-informacyjna w Poleskim Parku Narodowym w latach 2025-2029 skierowana do mieszkańców Makroregionu Polski Wschodniej podnosząca świadomość ekologiczną i promująca postawy proekologiczne lokalnych społeczności”.

4. **Organizacja i obsługa wydarzenia Warsaw Climate Talks**, które odbyło się w dniach 18 września 2025 roku. Usługa została wykonana przez Piotrkę Chibowskiego na zlecenie Ambasady Republiki Federalnej Niemiec w Warszawie.
5. **Opracowanie “Peatlands and Common European Policy”** na zlecenie organizacji Eurosite wykonane przez Wiktora Kotowskiego. Opracowanie było częścią projektu Life Multi Peat; odbył się również webinar na ten temat z udziałem Wiktora.

W ramach działalności gospodarczej realizujemy również **program ponownego uwodnienia osuszonych torfowisk z AEEO**.

8. WSPÓŁPRACA

Koalicja 10%

Centrum Ochrony Mokradeł należy do koalicji organizacji pozarządowych – Koalicja 10%, której celem jest **wspieranie realizacji w Polsce unijnego celu ochrony ścisłej na 10% powierzchni, zawartego w unijnej Strategii ochrony bioróżnorodności do 2030 roku**. W skład koalicji wchodzi też: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, WWF Polska, Klub Przyrodników, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Lasy i Obywatele, Fundacja Greenmind, ClientEarth Prawnicy dla Ziemi, Fundacja Dzika Polska, Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra oraz Polska Zielona Sieć.

Udział CMok w działaniach Koalicji w 2025 roku obejmował przede wszystkim wsparcie w budowaniu poparcia społecznego dla unijnego prawa o odbudowie zasobów przyrody – Nature Restoration Law oraz Zielonej Tarczy Wschód.

Wetlands International Europe

Centrum Ochrony Mokradeł jest członkiem założycielem **Wetlands International Europe** (WIE). Grono organizacji członkowskich stale się powiększa, a bieżącą listę można znaleźć na stronie internetowej: <https://europe.wetlands.org/our-members/>. Wetlands International Europe reprezentuje interesy mokradeł na poziomie Unii Europejskiej, zaś zespół CMok angażuje się szczególnie w działania związane z ochroną i odtwarzaniem torfowisk.

Monika Łaskawska-Wolszczak reprezentowała Stowarzyszenie podczas obrad Walnego Zgromadzenia Członków Wetlands International Europe, które tym razem odbyły się w hiszpańskiej Walencji, w rocznicę tragicznej powodzi z 2024 roku.

„Rezerваты przyrody – czas na comeback!”

W 2016 roku Centrum Ochrony Mokradeł weszło w skład koalicji organizacji pozarządowych w ramach koordynowanego przez Klub Przyrodników programu „Rezerваты przyrody – czas na comeback!”. Celem tego działania jest przygotowanie „shadow list” dla rezerwatów przyrody w Polsce i w dalszej kolejności uzupełnienie braków w krajowej ochronie rezerwatowej. Od 2022 roku (w ramach działania Lasów Państwowych “100 rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych”), a z większą intensywnością od jesieni 2023 rezerваты umieszczone na “shadow list” były sukcesywnie powoływane. Członkowie CMok wspierają ten proces uczestnicząc w spotkaniach wojewódzkich zespołów zajmujących się powoływaniem nowych rezerwatów czy w wizjach lokalnych z udziałem RDOŚ i nadleśnictw. W ostatnim czasie zostały powołane, postulowane przez członków CMok, chroniące cenne mokradła rezerваты: **Źródliko Hamer** w województwie pomorskim, **Krzewińskie Bagno** w województwie kujawsko-pomorskim, a bliskie powołania są rezerваты **Torfowisko Zocie** w województwie warmińsko-mazurskim i **Czerwony Most** w województwie mazowieckim.

Współpraca z firmą Cumulus

Dzięki współpracy z polską firmą **Cumulus**, producentem ultralekkiego sprzętu i odzieży outdoorowej (śpiwory, kurtki puchowe itp.), Centrum Ochrony Mokradeł przystąpiło do światowego ruchu **1% for the Planet**, który ma na celu wsparcie inicjatyw na rzecz ochrony środowiska poprzez zainspirowanie przedsiębiorców i prywatnych darczyńców do przekazywania co roku 1% swojego przychodu na rzecz wybranych organizacji (**profil Centrum na stronie 1% for the Planet**).

Dotacja z firmy Cumulus wsparła w 2025 roku organizację **obchodów Światowego Dnia Mokradeł w Warszawie**, a także została przeznaczona na pokrycie części wynagrodzenia koordynatorki ds. zaangażowania społecznego – Magdy Galus. Dodatkowo, dzięki zorganizowanej w listopadzie akcji Green Friday pod hasłem **Swamp It Up** mamy zapewnione środki na wykup kolejnych 3 hektarów cennych przyrodniczo torfowisk w Dolinie Rospudy.

Współpraca z European Climate Foundation

W 2025 roku kontynuowaliśmy współpracę z European Climate Foundation (ECF), wiodącą inicjatywą filantropijną działającą na rzecz walki z kryzysem klimatycznym. Zadania zrealizowane w pierwszym kwartale 2025 roku finansowane z grantu ECF otrzymanego jeszcze w 2024 roku obejmowały m.in.:

- publikację **informacji prasowej** oraz **serii postów o paludikulturze**,
- opracowanie **“Analizy opłacalności ekonomicznej paludikultury – porównanie różnych scenariuszy rolniczego użytkowania torfowisk na przykładzie konkretnego gospodarstwa”**,
- **przeprowadzenie warsztatów "Jak skutecznie chronić i odtwarzać siedliska i gatunki mokradłowe w Polsce"** dla pracowników Generalnej i Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska, które odbyły się 6-7 lutego w Kamińsku k. Poznania oraz przygotowanie na ich podstawie rekomendacji na temat skutecznej ochrony i odtwarzania siedlisk i gatunków mokradłowych w Polsce.

Od kwietnia 2025 roku ruszył roczny projekt finansowany z kolejnego grantu otrzymanego od ECF, którego celem jest tworzenie i poprawa warunków do upowszechniania ponownego uwadniania torfowisk w Polsce. Grant ten pozwolił nam m.in. zapewnić **wkład własny do trzech projektów realizowanych we współpracy z Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych**, a także z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu.

Jako kluczowy partner ECF otrzymaliśmy zaproszenie do udziału w szkoleniach kompetencji **ECF Skills Academy**. W październiku i listopadzie Magda Galus i Ola Leszczyńska wzięły udział łącznie w czterech szkoleniach na temat budowania strategii organizacji, pozyskiwania funduszy, budowania zespołu oraz działań rzeczniczych.

W dniu 6 października odbyła się **wycieczka z twórcami internetowymi (influencerami)** zorganizowana przez ECF i Centrum Ochrony Mokradeł, prowadzona przez Olę Leszczyńską i Piotrka Chibowskiego. Uczestnicy odwiedzili torfowisko w Lipowym Polu (woj. świętokrzyskie) i rozlewisko rzeki Kamiennej utworzone przez bobry. W wycieczce wzięło udział 11 influencerów i influencererek. Według podsumowania przygotowanego przez ECF, do 23 października pojawiło się 47 publikacji o wycieczce na różnych platformach, które łącznie zostały wyświetlone 1.701.710 razy, uzyskały 31.408 polubień i 769 komentarzy oraz zostały udostępnione 2.966 razy. Publikacje były głównie krótkie i napisane przystępnym językiem,

dostosowanym do potrzeb odbiorców i specyfiki kanałów w social mediach. Twórcy skupiali się na stopniu degradacji mokradeł w skali kraju i świata, na ich znaczeniu i wyjątkowej przyrodzie oraz na imponujących efektach pracy bobrów.